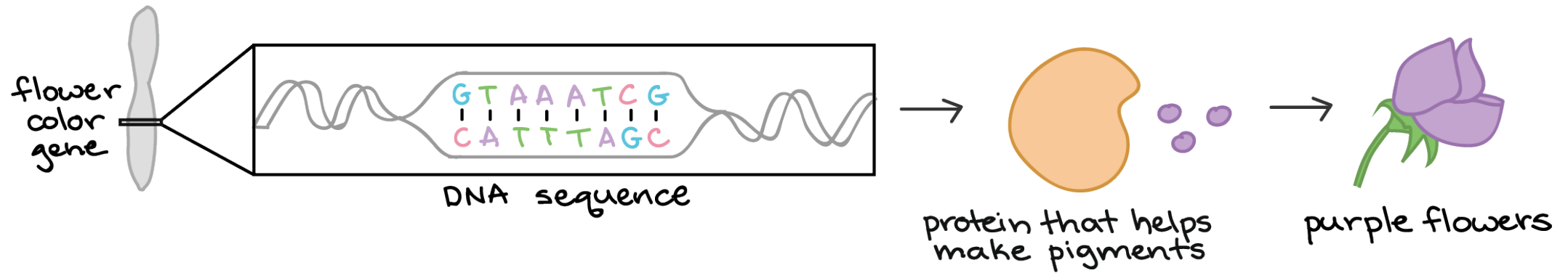

GEN, IDENTIFIKACE GENU, GENETIKA KVALITATIVNÍCH A KOMPLEXNÍCH ZNAKŮ A METODY JEJICH ANALÝZY

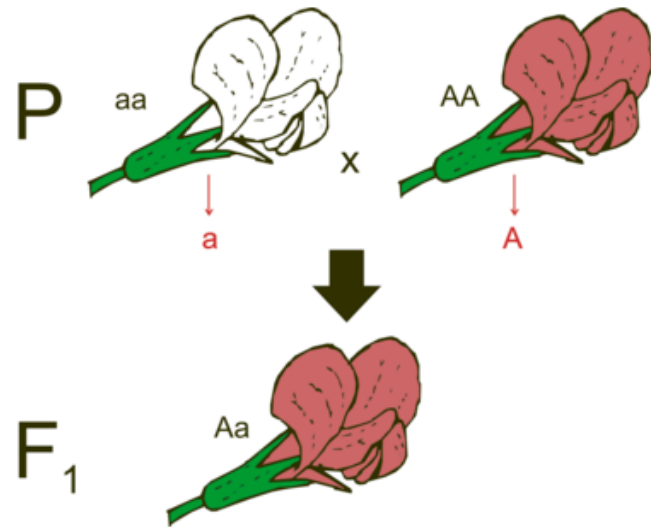
Marie Klumplerová

VÝVOJ POJETÍ DEFINICE GENU – J.G. MENDEL

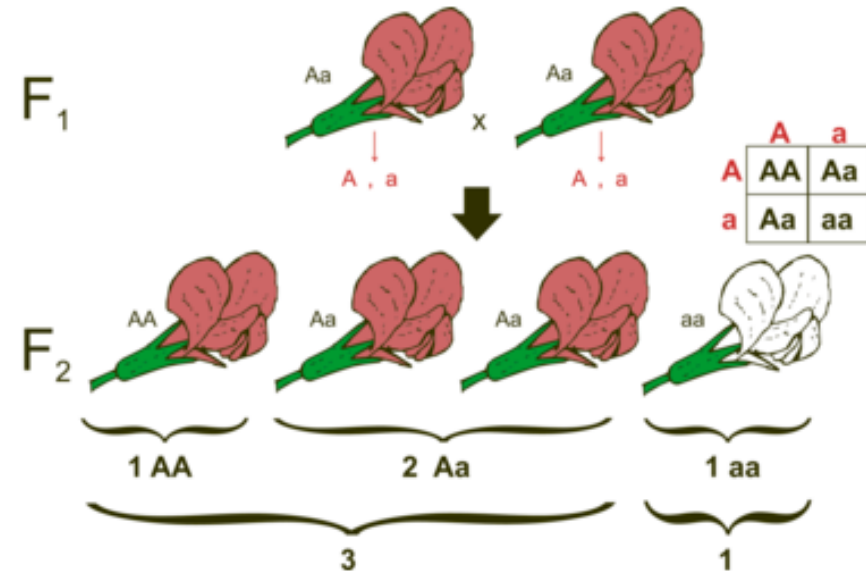

Jeden gen = jeden znak, gen = jednotkový faktor

VÝVOJ POJETÍ DEFINICE GENU – J.G. MENDEL

1. zákon – uniformity
Zákon o uniformitě F₁ generace

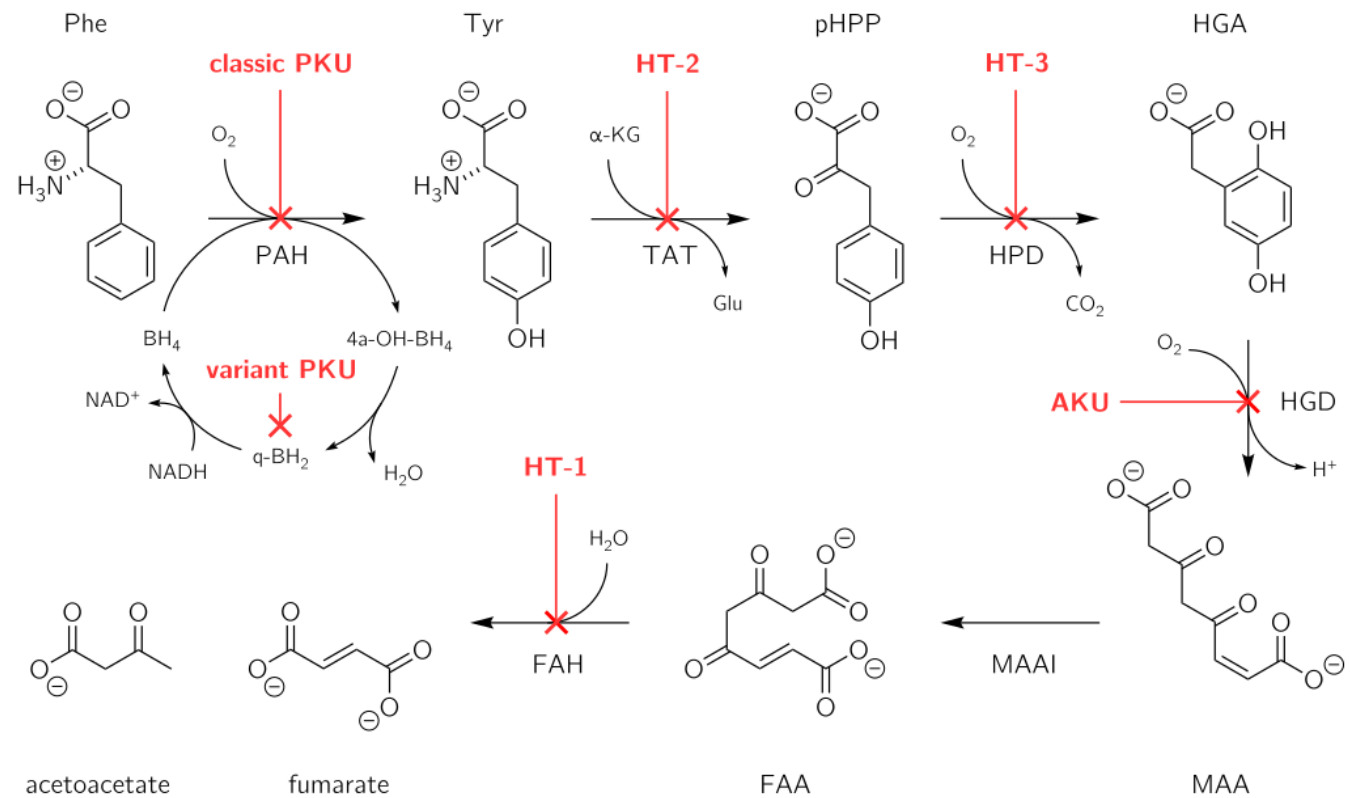

2. zákon – segregace
Zákon o náhodné segregaci genů do gamet

VÝVOJ POJETÍ DEFINICE GENU

Archibald Garrod – jeden gen
= jeden metabolický blok

Beadle a Tatum – jeden gen =
jeden enzym

GEN

Sekvence DNA (RNA), která kóduje genový produkt: RNA nebo polypeptid

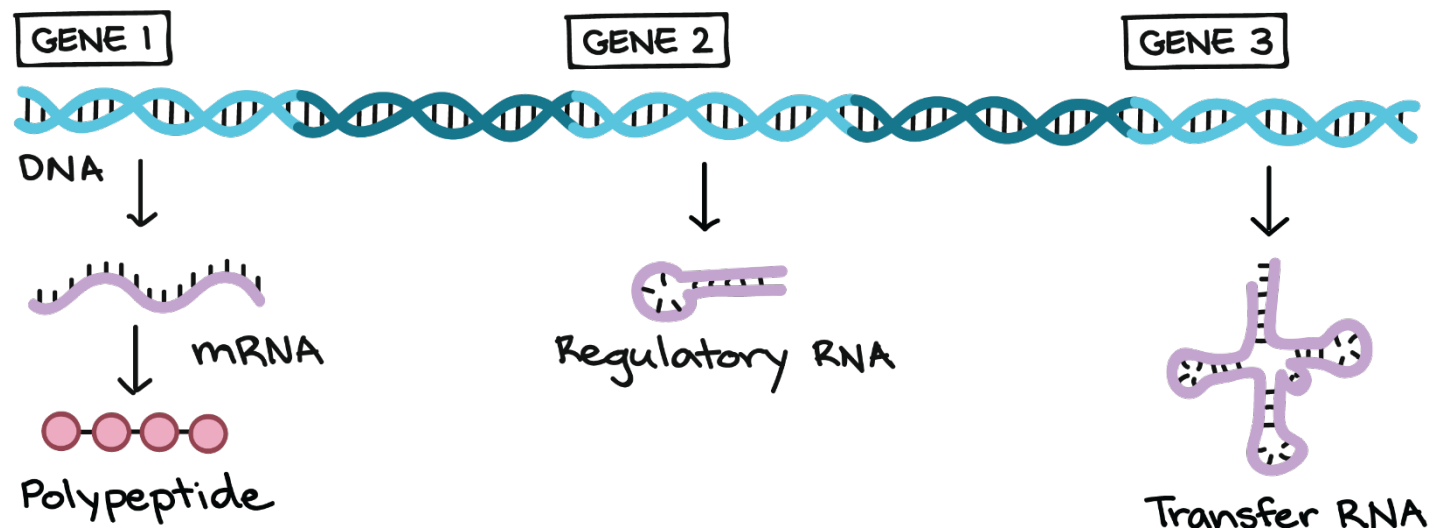
Strukturní geny

Geny jiné struktury

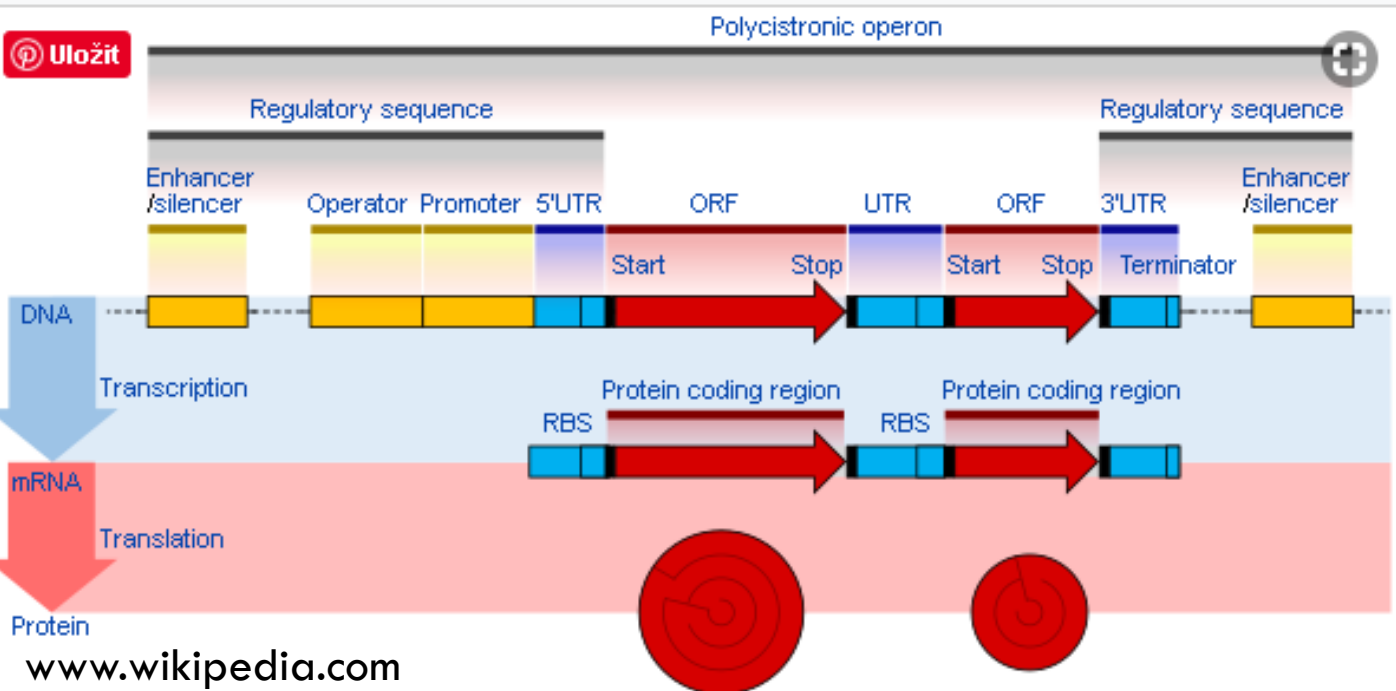
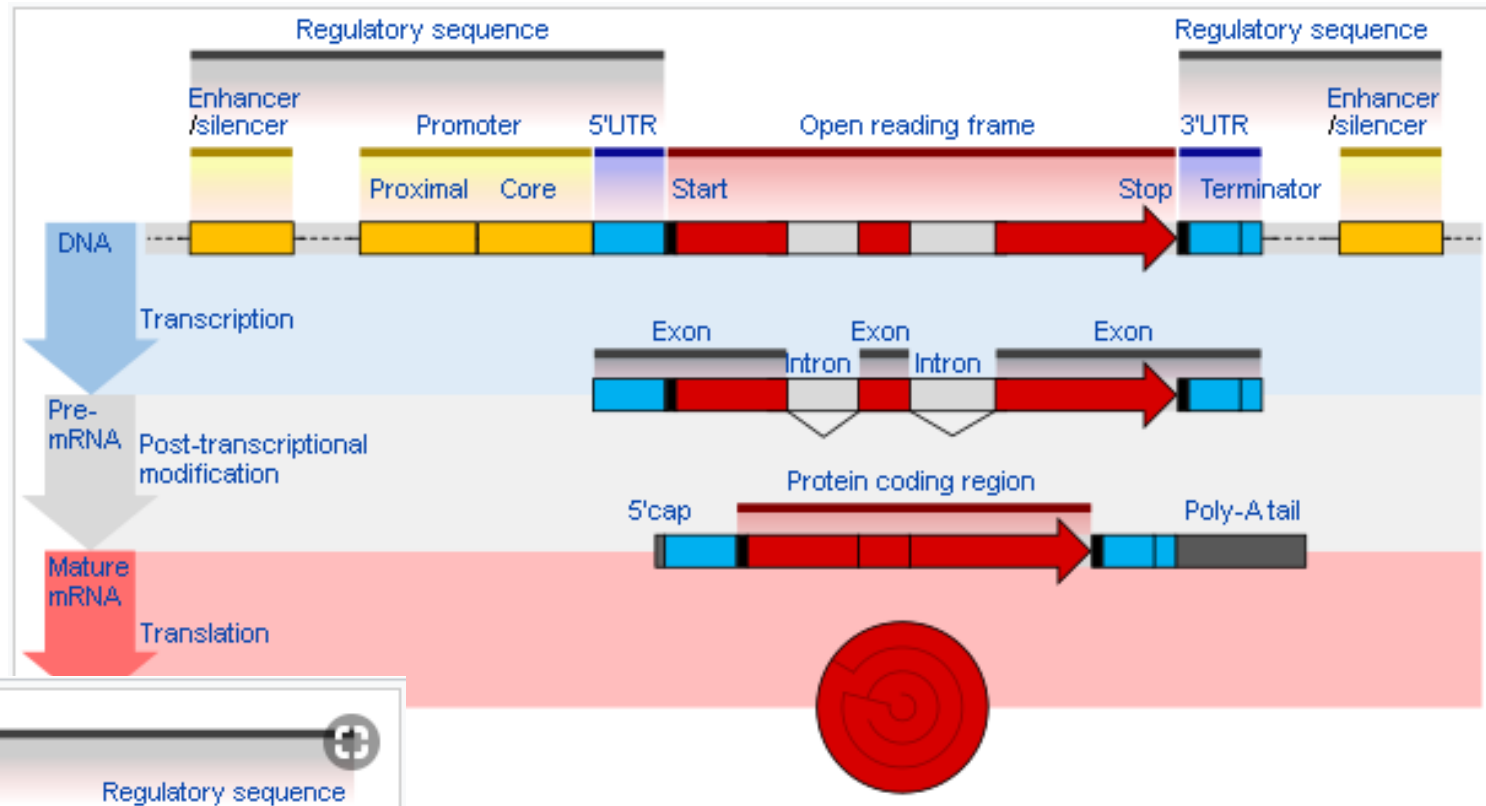
Geny pro RNA

Regulační geny

Pozor! Pseudogeny

STRUKTURA GENU

EUKARYOTA
 Regulace transkripce
 Transkripční faktory
 Regulace translace
 5' UTR, 3' UTR
 siRNA, miRNA

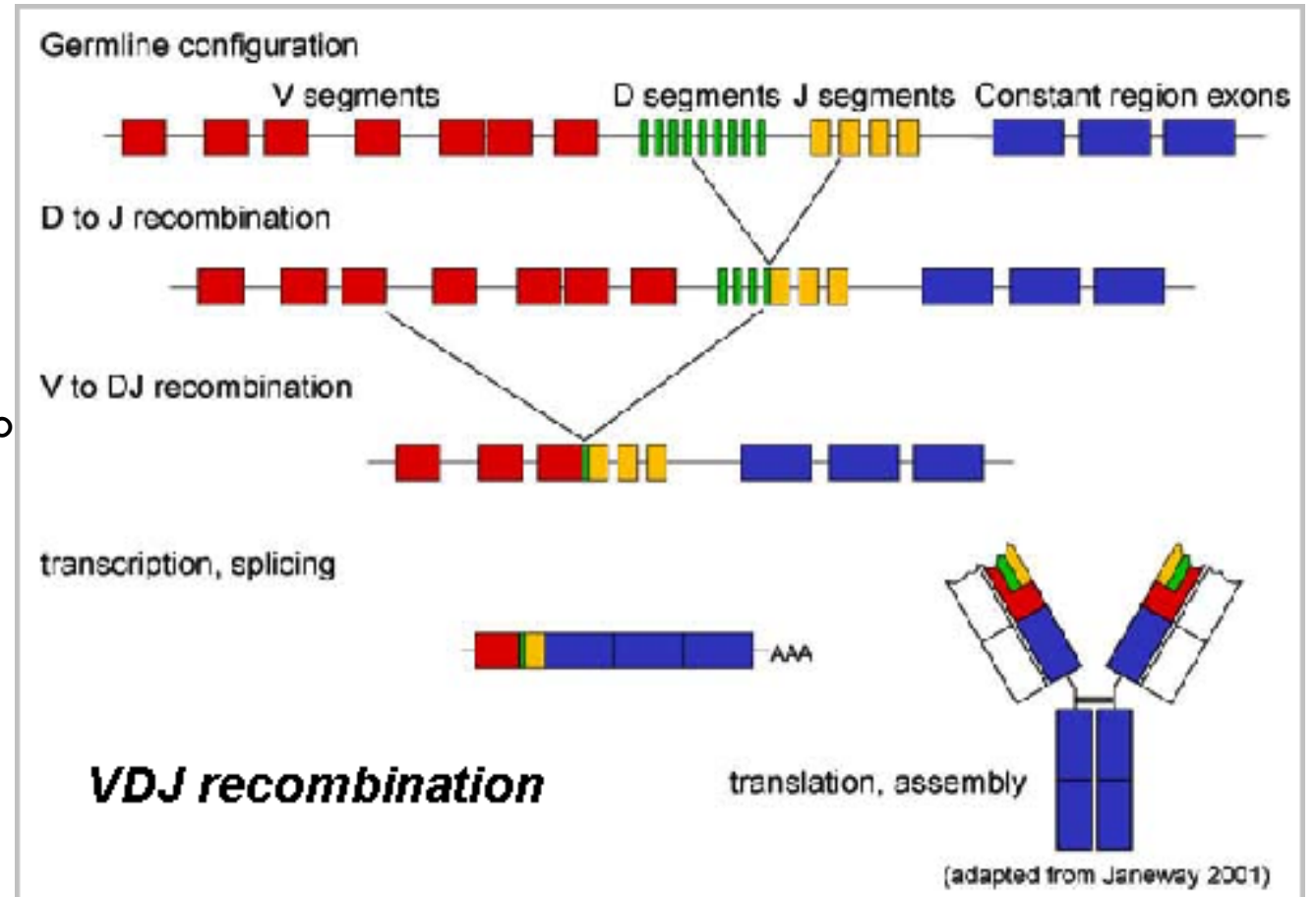
PROKARYOTA
 Operon
 Regulace transkripce
 Konstitutivní geny
 Inducibilní geny
 Represibilní geny

GENY JINÉ STRUKTURY

1) Různé varianty sestřihu a využití různých exonů:
Takový gen je sekvence DNA,
která je jednotkou transkripce a kóduje sadu blízce
příbuzných polypeptidů

2) Genové segmenty,
které se použijí pro tvorbu genů protilátek a T buněčného
receptoru
specifická skupina, jiná organizace

ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

ALELA

Konkrétní sekvence nukleové kyseliny lišící se v sekvenci nukleotidů od jiné alely téhož genu

GENOTYP

soubor alel organismu

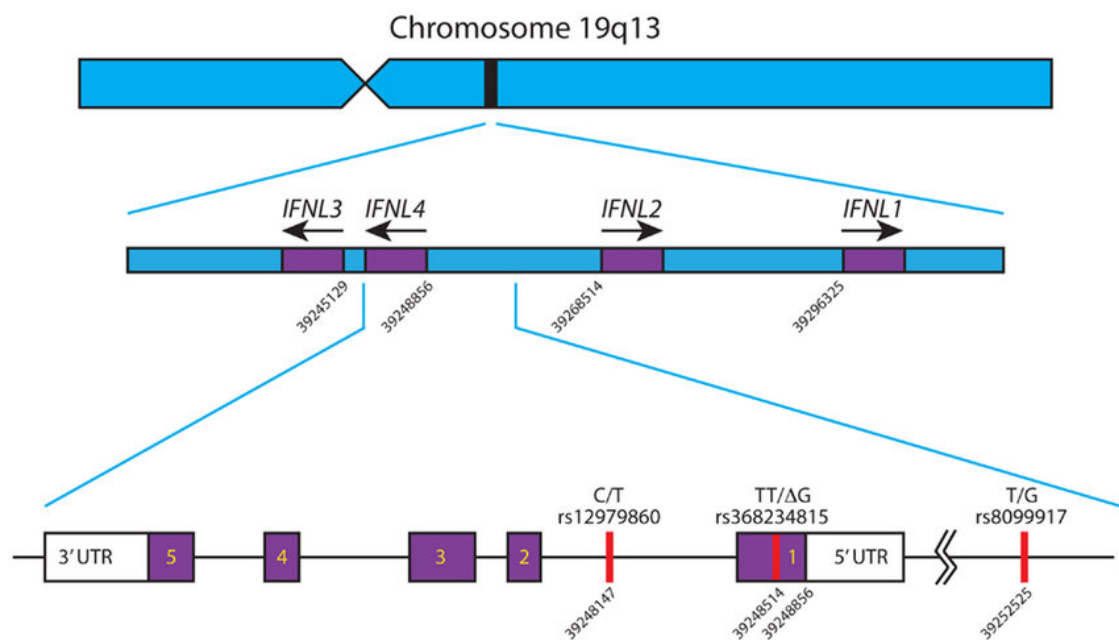
Homozygot x heterozygot

ALELICKÉ INTERAKCE

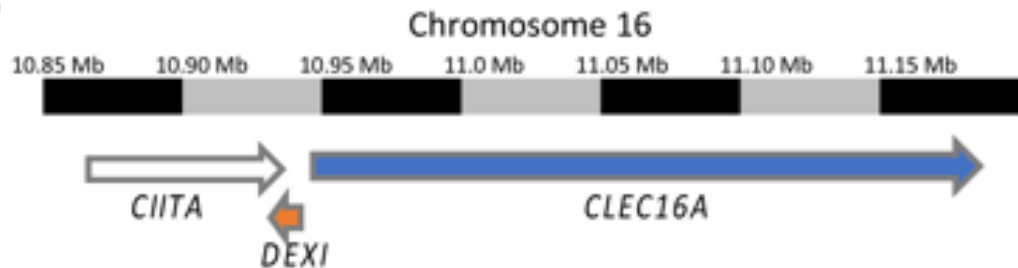
Dominance (recesivita) x kodominance x neúplná dominance

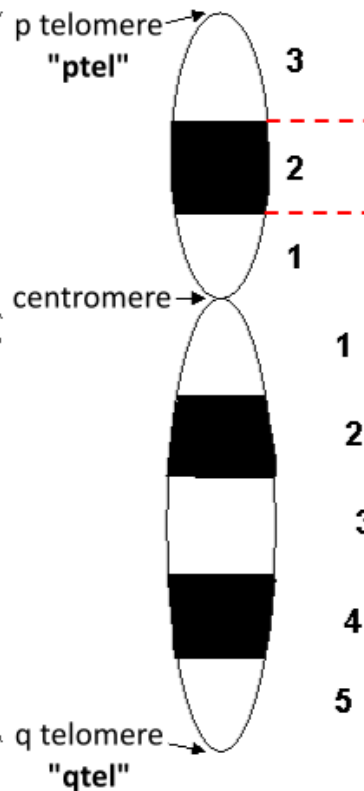
LOKUS

A

Chromosome 3:

p-arm
"petit"

q-arm
"queue"

This region of the chromosome is called **3p22**

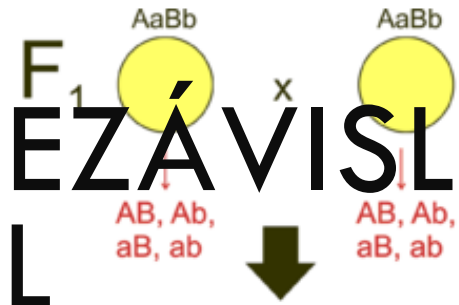
This region of the chromosome is called **3p22.1**

This region of the chromosome is called **3p21**

B

Gene	Location on Chromosome 16
<i>CLEC16A</i>	10,944,488-11,182,189
<i>DEXI</i>	10,928,891-10,942,131
<i>CIITA</i>	10,877,198-10,936,388

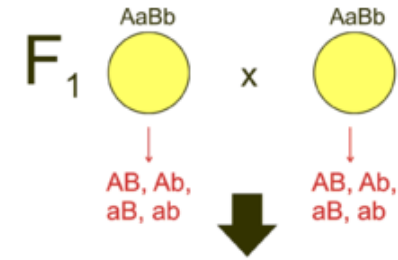
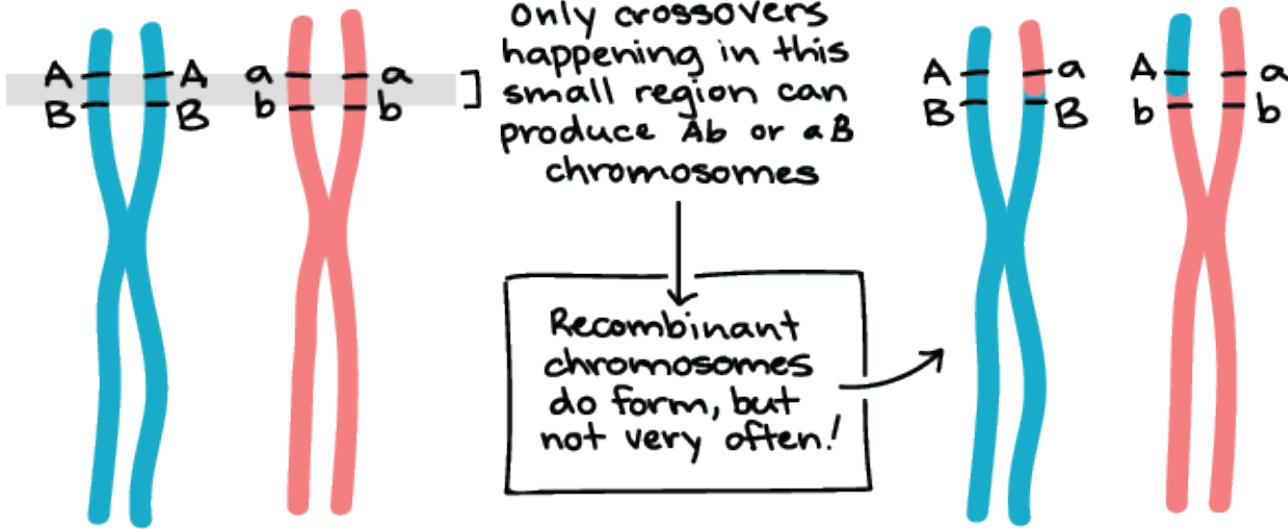
3. MENDELŮV ZÁKON O NEZÁVISLÉ KOMBINOVATELNOSTI ALEL

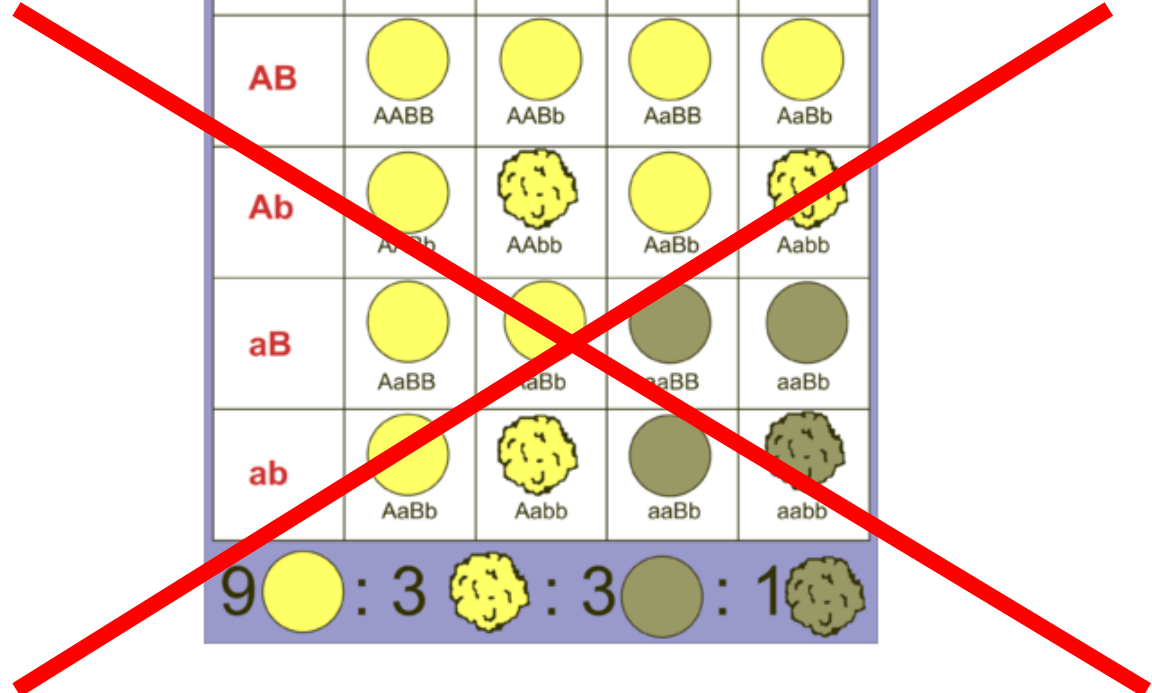
F ₂	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	aaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb

9 : 3 : 3 : 1

LOKUS A VAZBA GENŮ

F_2	AB	Ab	aB	ab
AB	$AABB$ (yellow circle)	$AABb$ (yellow circle)	$AaBB$ (yellow circle)	$AaBb$ (yellow circle)
Ab	$AaBb$ (yellow circle)	$AAbb$ (yellow flower)	$AaBb$ (yellow circle)	$Aabb$ (yellow flower)
aB	$AaBB$ (yellow circle)	$aABb$ (yellow circle)	$aaBB$ (green circle)	$aaBb$ (green circle)
ab	$AaBb$ (yellow circle)	$Aabb$ (yellow flower)	$aaBb$ (green circle)	$aabb$ (green flower)
9 (yellow circle) : 3 (yellow flower) : 3 (green circle) : 1 (green flower)				

MAPOVÁNÍ GENOMU

Genetická mapa

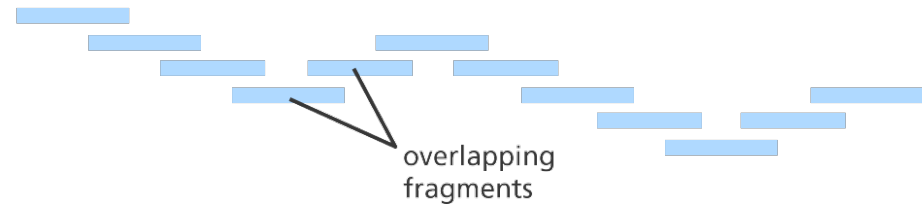
Fyzická mapa

Genetic mapping

Physical mapping

KVALITATIVNÍ X KVANTITATIVNÍ ZNAK

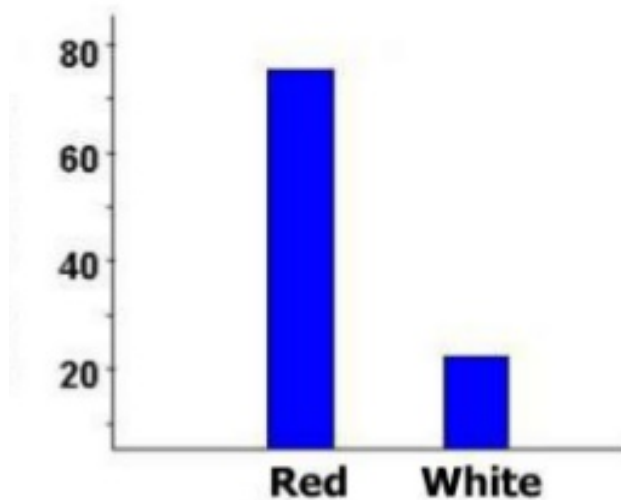
Majorgeny

Minorgeny

Qualitative

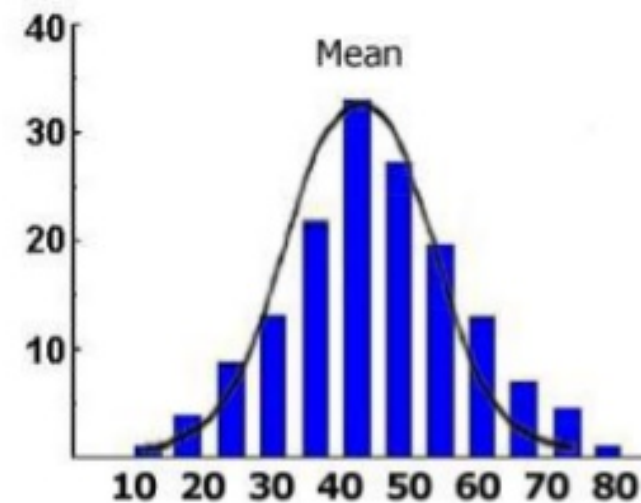
Discontinuous variation

Quantitative

Continuous variation

KVALITATIVNÍ ZNAKY

Znak je dán jedním nebo několika málo geny (majorgeny)

Dědí se mendelisticky: Autosomální x gonosomální dědičnost

Znaky mají diskrétní, diskontinuitní charakter

GENOKOPIE – genetická heterogenita a mikroheterogenita

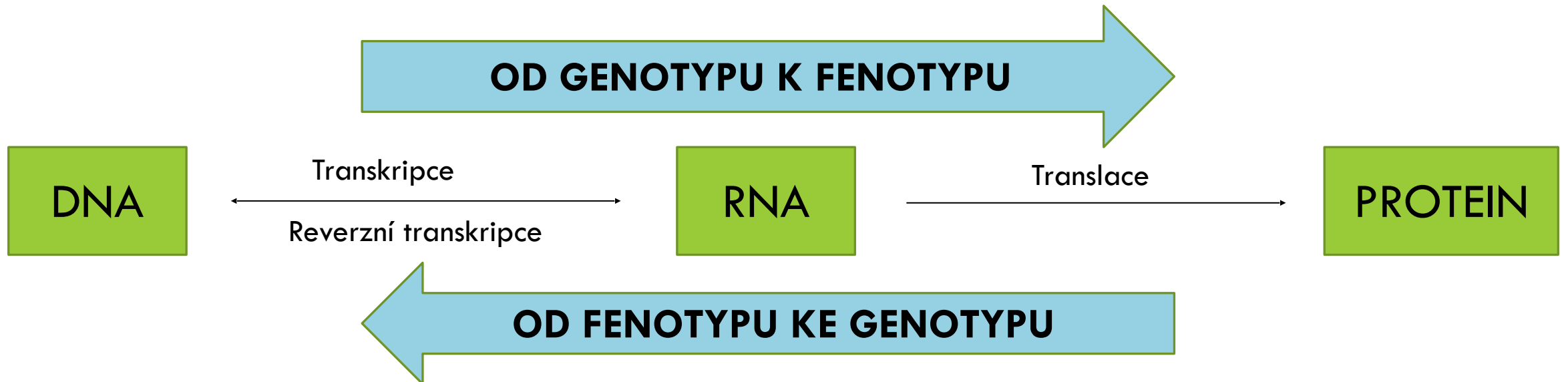
Komplikace - PENETRANCE A EXPRESIVITA

IDENTIFIKACE GENU

Experimentální křížení (in vivo) – od fenotypu ke genotypu

Molekulární analýza (in vitro) – PCR, RT-PCR, umlčování genů, knock-out – od genotypu k fenotypu

Počítačová analýza (in silico)

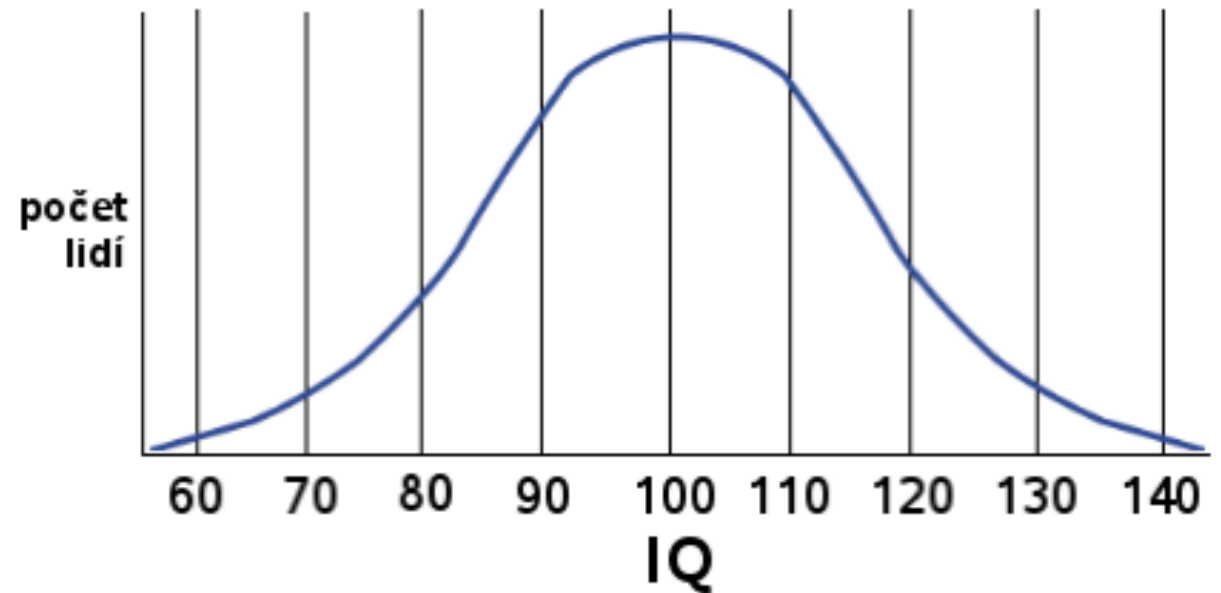
KVANTITATIVNÍ ZNAK

Komplikované působení desítek až stovek genů (minorgeny) pod vlivem faktorů prostředí

Prostředí: klima, výživa, stres, životní styl, infekce, medikace, toxické látky ...

Znaky mají kontinuální charakter

Výška, váha, IQ, krevní tlak

MOLEKULÁRNÍ DISEKCE KOMPLEXNÍHO ZNAKU

Postup

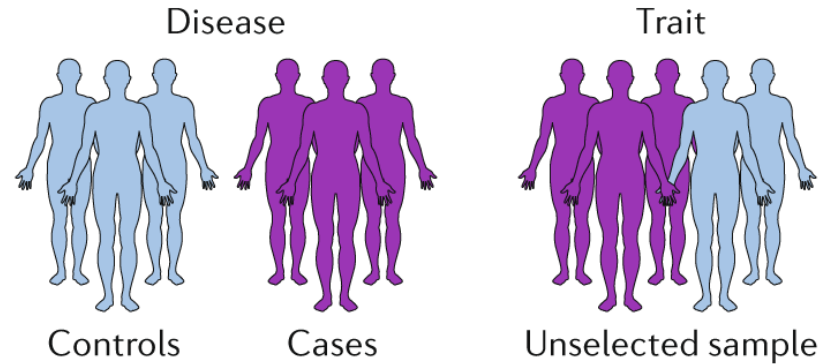
1. Fenotypizace
2. Genome-wide association study (GWAS)
3. Analýza genové exprese: RNA, proteiny
4. Analýza drah (pathway analysis)

Genetické mapy a sekvenování genomu umožnily lokalizaci nejprve genů kódujících jednoduše mendelisticky dědičné znaky a choroby. V případě komplexních znaků, je však třeba určit počet, lokalizaci, velikost efektu a vzájemné interakce jednotlivých zúčastněných genů. Některé z těchto informací lze získat molekulárním rozkladem (disekci) komplexního znaku. Možnosti detekce a identifikace genů podílejících se na komplexním znaku do značné míry závisí na jejich počtu, velikosti jejich efektu a frekvenci alel v populaci.

Při hledání těchto genů je nezbytné nejprve přesně definovat fenotyp studovaného komplexního znaku, jehož genetickou podstatu zkoumáme. Poté se vytvoří dvě skupiny extrémních fenotypů (zdravý/nemocný), u nichž je předpoklad rozdílného genetického založení ve zkoumaném znaku. Tyto skupiny jsou podrobeny celogenomovému screeningu, který umožňuje identifikovat markery související (asociované) s variabilitou studovaného fenotypu. V případě potřeby je možné identifikovat další markery a potvrdit předchozí výsledky funkční analýzou genové exprese vybraných genů. Je také možné usuzovat

FENOTYPIZACE

Population

Přesná definice studovaného znaku/onemocnění

Vytvoření dvou skupin extrémních genotypů: nemocní x zdraví

Předpoklad = rozložení je nenáhodné = rozdílné genetické založení znaku

Pozor FENOKOPIE

GENOME-WIDE ASSOCIATION STUDY

Princip: identifikace markerů ve vazbě k dosud neznámým významným genům

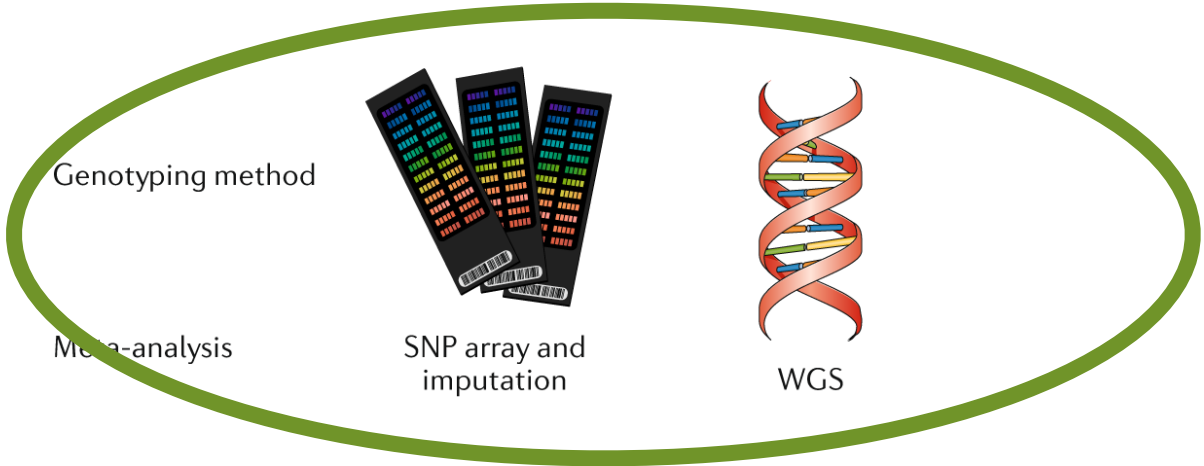
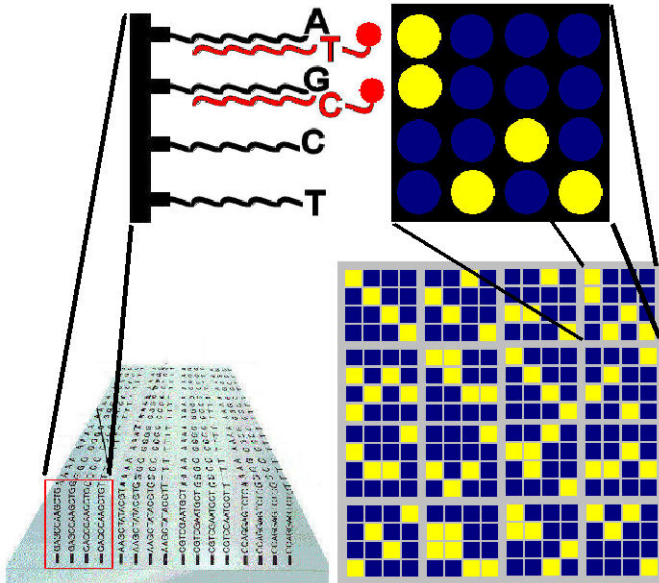
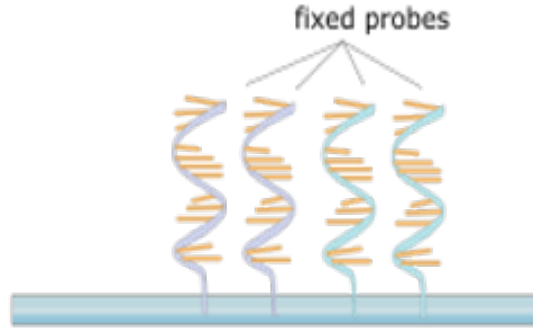
Markery: mikrosatelity, SNP

Postup: srovnání skupin extrémních fenotypů

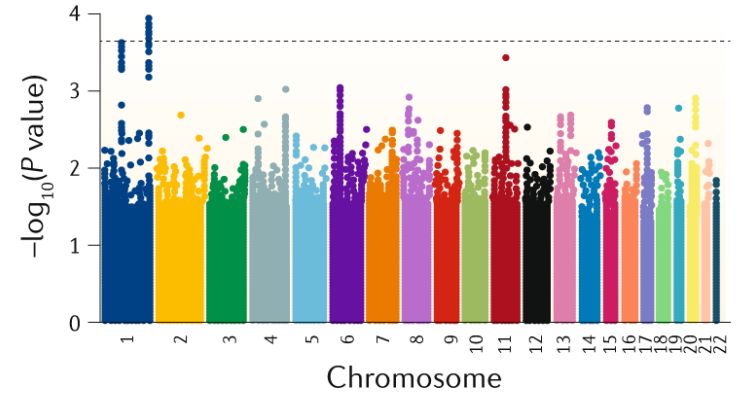
Výsledky: kandidátní chromosomální oblasti

Další postup: mapování oblasti, kandidátní geny

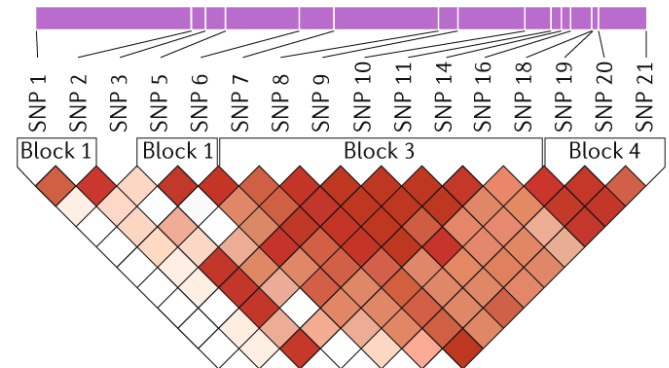
markery

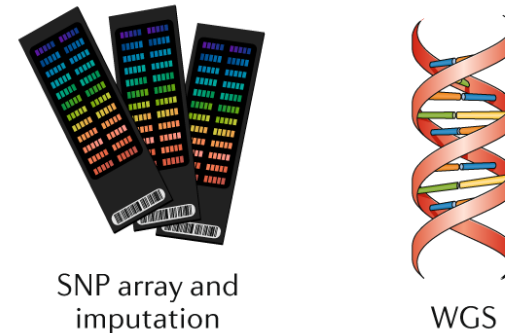
Statistical association

Linkage disequilibrium

rovnání skupin extrémních fenotypů

Genotyping method

B.

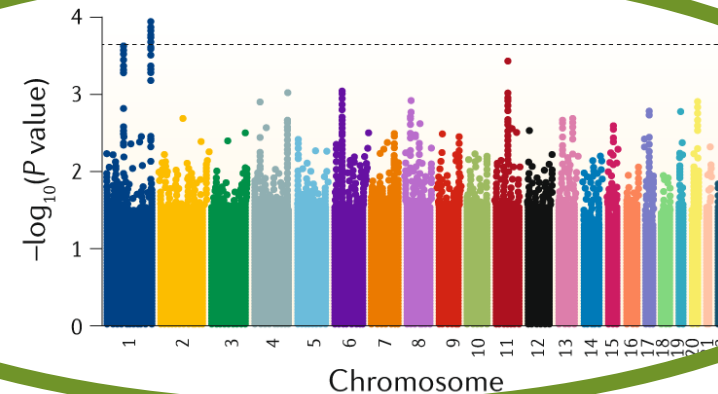
	SNP 1	SNP 2	SNP 4	....SNP 50000
CASE (nemocní)	<i>Alela G</i> 1715 ze 3000 frekvence alely G= 57%	<i>Alela G</i> 900 ze 3000 G= 30%	<i>Alela A</i> 2520 ze 3000 A=84%	
CONTROL (zdraví)	<i>Alela G</i> 1350 ze 4000 frekvence alely G= 34%	<i>Alela G</i> 1400 ze 4000 G= 35%	<i>Alela A</i> 3160 ze 4000 A=79%	
	P hodnota 0,000001	P hodnota -	P hodnota -	

Meta-analysis

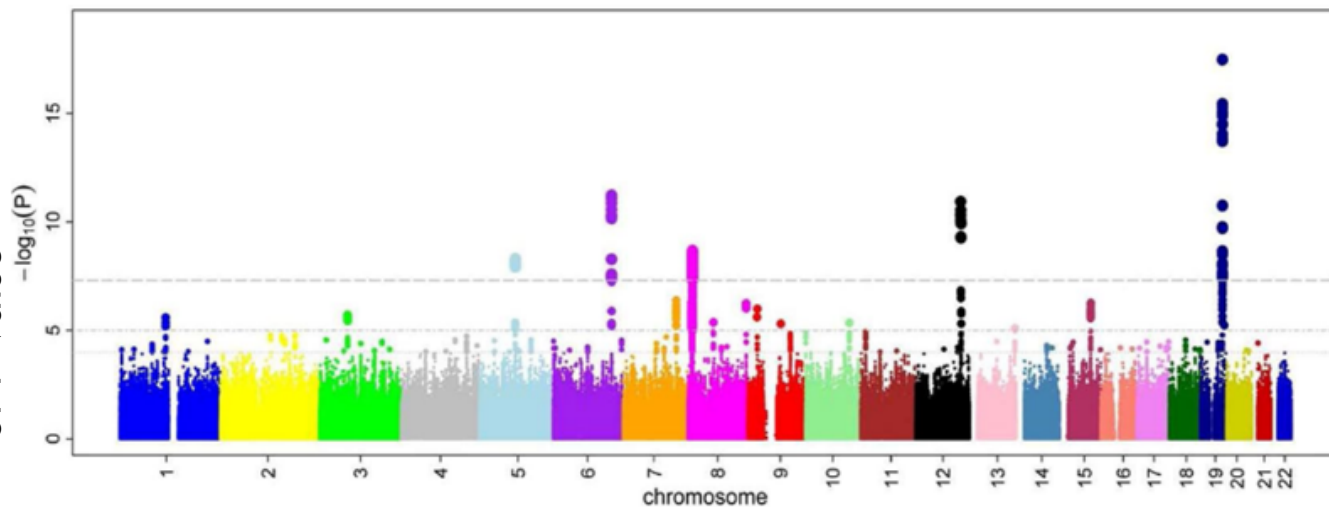
SNP array and imputation

WGS

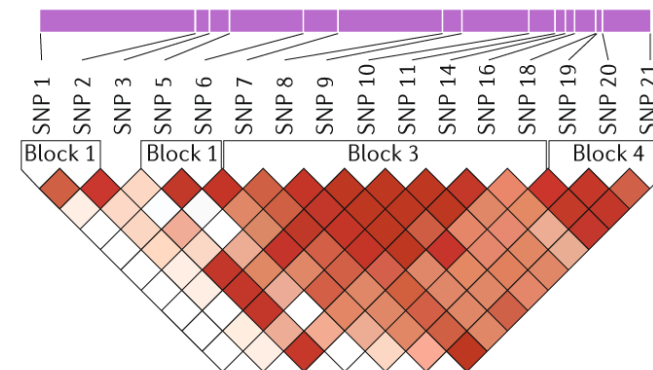
Statistical association

Negative logarithm of P-value

Linkage disequilibrium

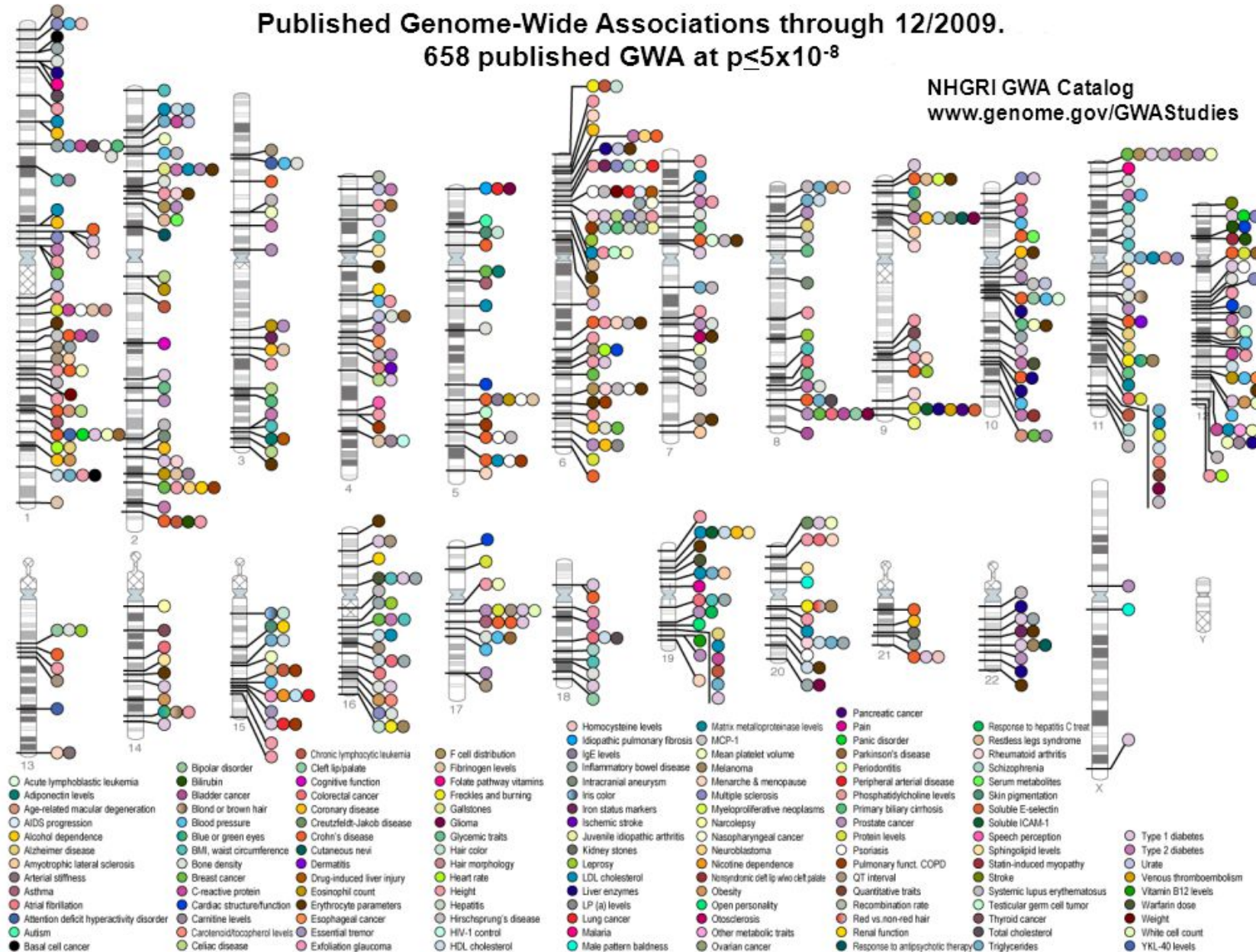

Manhattan plot – každá tečka znázorňuje jeden analyzovaný SNP

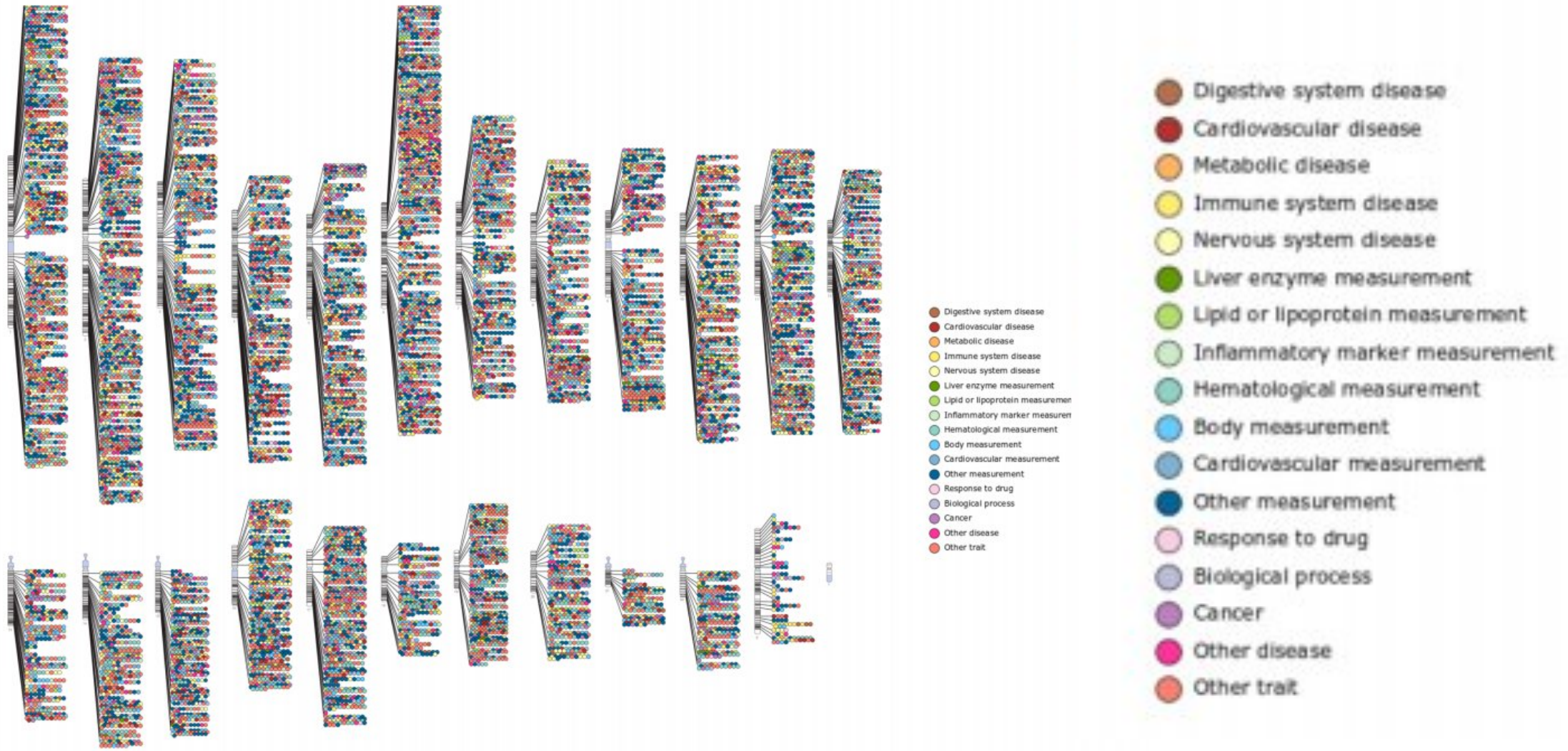
Published Genome-Wide Associations through 12/2009.
658 published GWA at $p \leq 5 \times 10^{-8}$

NHGRI GWA Catalog
www.genome.gov/GWAStudies

Published Genome-Wide Associations as of May 2018

$p \leq 5 \times 10^{-8}$ for 17 trait categories

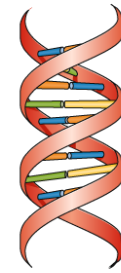

A.

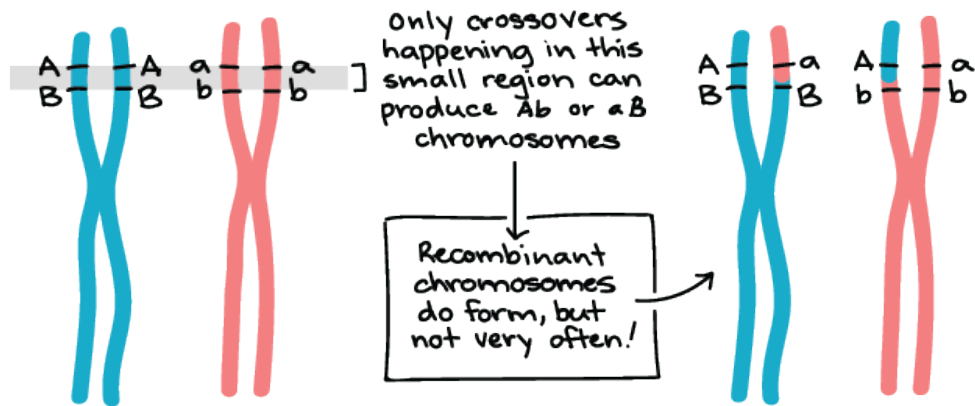
Genotyping method

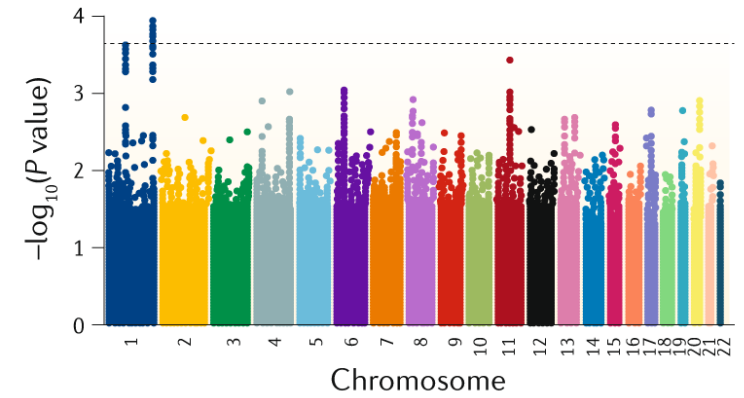
Meta-analysis

SNP array and imputation

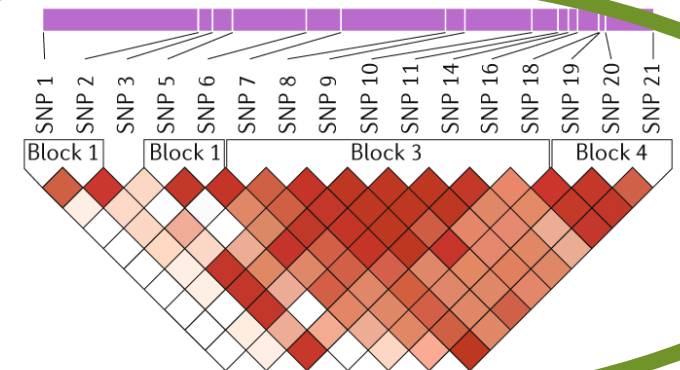
WGS

Statistical association

Linkage disequilibrium

kandidátní chromosomální oblasti
 mapování oblasti
 kandidátní geny

MOLEKULÁRNÍ DISEKCE KOMPLEXNÍHO ZNAKU

Identifikace kandidátních genu

Analýza exprese

Identifikace funkčně významných drah